

Lea Fatur: Od bojne sekire do oral.

4. Jim-Tim, Bob in Ham.

am? Kam?« godrnja preplašeni puran, »Pik-pik!« kliče prerijska kokoška svoje razbegle mladiče. »Hav-hav!« zamolklo laja podzemeljska veverica. Vse pa se razletava in beži pred jezdecem, ki spušča urne puščice v purana in v onemoglo kokoško. Kam naj beži živalca? Za Utalisijem se podi cela vrsta mož in kobilice pripovedujejo mravljam, da je prišel konec sveta.

Utalisi pobira v letu plen, se ogleduje po preriji, vzklika in maha z lokom.

Rdeča reka!¹ Ob njej bodo danes nočevali. Njeno obrežje je obrastlo z javorji in vrbami. Šli bodo preko nje in potem po ozemlju Siu-plemen, Otavanov in Očipvancev. Siu in Očipvanci so si sicer v znamenju sekire, ne bodo pa branili prehoda Vranjeglavcem. Sicer pa potujejo Vranjeglavci ves čas z navadno previdnostjo. Nohamo je postal še bolj čuječ, odkar ima pri sebi oni načekani papir. Papir in dve nenasajeni lopati ter kramp — to je bilo v onem izkopanem zavitku. Nohamo je gledal v tisti papir in kazal Dolgolasu: »Tu je načrtana dolinica v Skalnem gorovju. Baje je tam naslaga zlata. Zdi se, da je spremljevalec moža, ki je imel ta načrt, ubil svojega tovariša.«

»Bili so trije ali štirje,« opozori Dolgolas, »Lahko, da sta poginila dva že prej, pa je ubil tretji gospodarja ob reki in vzel s seboj javor, da mu bo znak. Zakopal je zavitek in se vrnil ob reki, da pride do novih spremljevalcev. Lahko, da novo družbo srečamo.« Javno, kakor da vse vidi pred seboj, je razložil Dolgolas in Nohamo se je začudil: »Tako bo!«

V preriji se vidi daleč naokrog, a tu je obrežje gozdnato. Lahko se skriva v njem zver ali — kar je še hujše — sovražen človek. Dolgolas pokaže na nekoliko niže ležeči kraj: »Tu počakamo! Cingah in Bober gresta do prehoda reke in si ogledata okolico.«

Moža zgineta v visoki travi. Drugi pa razjasejo, posedejo in jamejo použivati mrzlo meso in jagode. Možje sedijo tako, da je vedež Vači v njih sredi, in Nohamo gleda s koncem očesa na čarovnika, ki je obljubil Utali smrt. Ves čas potovanja pazijo nanj: doma ga niso mogli pustiti, lahko bi jim bil požgal vas. Zdaj pa oprezuje, da bi govoril z Nikuro, ki so jo tudi vzeli zaradi varnosti s seboj.

Utala spleza Nohamu na kolena, vprašuje, vsa rdeča okoli ust od jagod: »Kje je Črna suknja?« Nohamo ji gladi lase: »Še imamo dober kos poti do njega. Potem proda ali zamenja tvoj oče blago in mama bo kupila Utali lepih stvari. Še lepših ji pa podari Črna suknja, ki ima tako rad nedolžne otroke.« In obrne se h glavarju: »Videl boš, brat Dolgolas, moža, ki strada in dela, da bi pridobil tvojemu narodu časno in večno dobro. Revščino deli s svojimi Indijanci, ko bi živel lahko zložno doma.«

»Zakaj pa hodi med nas?« se razdraži Vači, »zakaj uči naše vaših neumnih navad? Indijanec je, kdor živi in veruje po indijansko. Za nas ni nič boljše, če poklekamo pred križem. Indijancu natakne misijonar kristjansko obleko, pa jo sleče Indijanec takoj, ko je doma.«

Dolgolas prikima: »V Vinipegu so oblekli Indijanca v vašo obleko. Srečal ga je belokožec in vprašal: ‚Kdo si?‘ Indijanec mu odgovori: ‚Zvleci z mene te kože, da bom videl, kdo sem.‘«

¹ To je reka: Red river of the North.

Vači odbrzi, da pridobi može: »Nam ni treba belih laži in oblek! Veliko naših plemen živi še samo od lova na bivole. Njih meso je njihova glavna hrana. Kožo pa uporabljajo svežo in ustrojeno. Služi jim za posteljo, odejo, zagrinjala, streho, čolne, jermena, sedla in tisoč drugih reči. Iz kosti dela kije in drugo orožje. Iz kit konce za šivanje in napelo za lok, iz nog kuhamo klej. Iz rogov si izstružimo žlice in lepoticje. Možgane porabimo pri ustrojenju, črepinja pa nam varuje hišo. Iz grive spletajo ženske trakove in mreže. Rep je muhobran in metla. Samo od bivola živi lahko Indijanec in ne potrebuje vaših sleparij!«

»To je res!« poudari Dolgolasa in pogleda Utalo in svojo ženo. »Belokožci učijo Indijance samo zato svojih navad, da jim prodajo več svojega ničvrednega blaga.«

Nohamo ošine Dolgolasa in Vačija s prodirnimi očmi: »Ali mislite, da bo bivolov vedno doovlj? Slišal sem, da je pobilo šest sto mož plemena Siu v par urah poldrug tisoč bivolov. Prinesli so njih jezike v Fort Siu². Zahtevali so zanje par galon³ žganja, napili so se in obležali. Meso so požrli volkovi. Ne bi skoraj zameril vladi v Vašingtonu, če hoče prestaviti t a k e gospodarje drugam. Pomisli, Dolgolasa: Na prostoru, kjer se zdaj preživijo šest glav od lova, se preživijo lahko petdeset nomadskih rodbin od živinoreje. Na istem prostoru se preživlja lahko tisoč rodbin s poljedelstvom, živinorejo in obrtjo.«

»Za rdečo kožo ni, kar je za belo,« prehitil Vači Dolgolasa.

Nohamo se nasmehne: »Pozabil si, brat vedež, da pripovedujete sami o belih Indijancih, in da so bili prvotno vsi ljudje v Ameriki bele kože. Saj niste Indijanci od rojstva nič bolj zagorele kože kakor moji rojaki Hrvatje in Primorci.⁴ Samo od mazanja, od sedenja pri ognju in od vetra vam zagori koža. Poglej Utalo: Bela je, kakor so otroci pri nas.«

Divje zareži vedež: »Otrok bele kože pomeni Indijancu nesrečo! Zato pobijejo take na Darenskih otokih.«

»Če imajo bele lase in modre oči,« stisne Mandanka Utalo k sebi. »Tudi glavni bog Aztekov, ki je učil Azteke poljedelstva, je imel belo kožo.«

Dolgolasa pokima: »Res so v krajih, kamor še ni stopila noga mož iz preko-morja, bela indijanska plemena, živijo pa na indijanski način kakor mi in so vam sovražni.«

Nohamo se zamislil: »Torej bo res, kar se govori in piše že par stoletij. Beli Indijanci...«⁶

Cingah in Bober sta se vrnila in sporočila: »Našla sva sled štirih belokožcev, ki so na konjih in dobro oboroženi. Sled gre daleč od prehoda in nisva mogla razbrati, kam so namenjeni možje, ki so prišli po vsej priliki danes preko vode. Mogoče, da so še ob reki. Našla sva prostor med drevjem in grmovjem, kjer postavimo lahko šotor.«

Nohamo, Dolgolasa in Utalisi se spogledajo: Če so ti možje kaj v zvezi z zavitkom? — Vači izpraša moža zelo natančno po sledih mož, a glavlar mu oponese: »Imaš kakega prijatelja med temi belokožci?«

² Fort Siu je bila angleška trdnjava.

³ Galona drži približno štiri litre.

⁴ Baraga: Popis navad in zadržanja Indijanov P. A., str. 54.

⁵ Španski osvojevalec Manuel Gonzalos je pripovedoval o belem ljudstvu na jugu Amerike. To ljudstvo je zajelo njega in dvajset njegovih tovarišev. Pokazali so jim velik zaklad zlata, ki so ga topili in vliвали špancev v usta. Ušel je samo Manuel Gonzalos in povedal to fratru Angeliku, piscu knjige »Osvojevanje Amerike«.

⁶ Raziskovalec O. Marsh je našel pri Chucunareki bele Indijance. Profesor Leonard Baer in botanik Preul Brin sta fotografirala in premerila stotino belih Indijancev; dva dečka in deklica sta pripeljala v Združene države.

Tedaj zabijejo Vranjeglavci v varnem zavetju kole za šotore. Utalisi in Nohamo, pa tudi Vači, se ozirajo po reki, pod drevjem... Utala dvigne noske: »Dim!« Utalisi zaduha v zrak: »Zares! Prenočili bodo ob reki. Ako jim nanese veter kaj našega dima v nos, nas poiščejo prav gotovo. Saj jih ni več kakor štirje.«

»Štirje skalpi,« pokaže Utala s prstki in povesi glavo pred karajočim pogledom Nohamija.

Povečerjajo Vranjeglavci in posedejo pred ognjem. Utala in Nikura sta že v šotoru, Utalisi ju pa ne dá miru. Tako skrivnostno šumi drevje in reka, kakor da se mora zgoditi še nocoj nekaj velikega... O, kako daleč je še Črna suknja, Velika voda in Indijanci-kristjani... Glej, kako je Nohamo razgrnil tisti papir na svojih kolenih in kaže ter govori Dolgolasu, ki stresa svoje lase: »Vrnil bi rad papir pravemu lastniku in kaznoval zločin? Vse je odkrito Velikemu duhu — ni pa nam! A čuj!«

Zašumelo je rahlo kakor po opreznih korakih. Utalisi je dvignil nos... Duh po žganju — oni zoprni, ostudni duh... Potem glas straže — in zdaj — Cingah in Bober ne odgovarjata vprašanjem divje hripavih glasov. Peljeta neke može — gotovo one, sèm...

Dolglas vrže trsko v ogenj, da zubelj zaplameni. On pa obsedi, kakor da je iz kamena. Nohamo zgame list in ga spravi v notranji žep. Prime za puško. Ni pa dovolj hiter. Krvavo obrobijene oči mož so se bile zapičile bežen hip v papir.

Pred ognjem stoje štirje možje. Utalisi se čudi: »Glej Bastelna, starega lovca, ki je bil že večkrat pri nas in je poštenjak! Kako je zašel v družbo teh mož, ki imajo taka usta, kakor da ne more priti iz njih poštena beseda, obraz zabuhel in oči divje in motne! Posebno tisti največji med njimi je zoprni in grd! In vsi so obročeni s puškami in noži, pištolami in imajo velike čutare žganja ob jermenu. Obleke imajo vsi trije nove, kožnate.«

Oni, ki je videti najbolj divji, zakolne: »Bom li dobil odgovor?! Odkod? Kam? Jim-Tim ni vaju čakati!«

Dolglas se ne zgane. Nohamu se širi zenica. Jim-Tim je ime znanemu prepirljivcu in pustolovcu. Neprijetno je staremu Bastelnu. Sviri pijanega razgrajača: »Pazi na svoj skalp, Jim-Tim! To je slavni Dolglas, glavar Vranjeglavcev. Gospod poleg njega je pa Nohamo, veliki glavar kozá.«

Bob in Ham se stisneta vase, Jim-Tim pa prebledi do svojega rdečega nosu. Toda žganje mu požene kri nazaj, prikloni se porogljivo in se zareži: »Zelo častita družba, poglavar vran in poglavar kozá! Vem, da prihajajo take ptice in živali samo od gorá. Jim-Tim vaju vpraša: Ste videli v preriiji mlad javor? Javor, ki kaže na sever?«

Dolglas se ne zgane. Nohamu se spet razširi zenica. Pogleda Utalisijsa. Bob se opogumi ob glavarjevem molku: »Kam greste? To bi mi radi vedeli.« Stari Bastel zaprosi: »Ne zamerita jim — prepolni so žganja. Jim-Tim, povem ti jaz, da gredo Vranjeglavci k zborovanju ob Veliki vodi.« Jim-Tim pljune: »Saj se je res vzdignil ves ta indijanski mrčes...«

Dolglas vstane: »Orel se ne ustavlja v svojem letu — glavar Vranjeglavcev pa ne bo pušil s prerijskimi psi!«

»Ha!« zarjove Jim-Tim, »to je umazana žival, ki nas ne pusti v svojo vas. Nalijmo jim žganja v usta! In ta belokožec, ki posedá s to drhaljo, nam dela zgago pri kupčiji. Ta uči Indijance, da ne prodajo svoje zemlje, kakor jih uči oni prismojeni črnosuknjar Baraga, ki smo ga hoteli že ubiti...«

Nohamo plane: »Vzemi še enkrat Baragovo ime v svoja umazana usta!«

Naglo ko ris skoči nanj Jim-Tim. Dolg nož je že pred Nohamovimi očmi — pa nož odleti...

Utalisi skoči na Jim-Tima. Bob in Ham navalita na Dolgolasa. Ta se ju otrese, Bastel udari Jim-Tima po glavi, da se prevrže — in že so zvezani vsi trije. Ne morejo geniti rok ne nog. Mahoma iztreznjeni gledajo s strahom Dolgolasa.

»Jutri jih bomo sodili!« pravi Dolgolas.

»Kaj boš ti mene sodil!« se zapeni Jim-Tim. »Takle postopaški glavav: — mene, ki sem bolj bogat ko angleški kralj? Mene!? Kamen je postavila vdova Merila ob Misisipiju. Pravi, naj peče vest morilca njenega moža. Hahaha! Mene vest? Tisti mladi mož — trobilo neumno — mi je zaupal, da gre po zlato. Napadli so nas Pavnejci in pobili vse razen njega in mene. Vrnila sva se na pot, da dobiva druge tovariše. Tam ob Rdeči reki je

naredilo pljusk... Zdaj sem jaz gospodar zlata... Polovico dam onemu, ki me odveže; vse pa dam onemu, ki pobije te pse...«

Cingah ga udari po strupenih ustih. Dolgolas pogleda Nohamija: »Zdaj vemo vse...«

Umolknjejo nesramna Jimova usta in zdi se, da so zaspali trdno zvezani jetniki. Zaspala sta tudi Dolgolas in Nohamo. Utala spi. Vse miruje, samo nočne ptice in listje in voda so ostali glasni. Utalisi leži ob vhodu očetovega šotora. Ne da mu, da bi zaspal. Mori ga slutnja. Potovanje, javor, zavitek

pod njim, Jim-Timovo pripovedovanje se mu motajo po glavi. Nakrat leži v visoki travi. Nekaj se giblje... Kača je klopotača, ki ga gleda z zelenkastimi očmi. Sika... Že je jeziček ob njegovem obrazu — pa nima tobaka, da bi jo počastil z dimom... Čuj! Viporvil-ptica kliče: »Vahonaisa!⁷« Utalisi se pregane — skoči... Mrzlo mu spolzne ob rami — nekdo zdrsne iz šotora.

Utalisi krikne: »Ukikrikiiii!« Mahoma sta oba šotora pokonci. Nohamo hiti k jetnikom, vrže trsko v žrjavico. Straža leži mrtva — o Jim-Timu, Bobu in Hamu ni več sledu... In Mandanka kliče: »Nikura — kje je Nikura?« — »Kje je Vači?« pogleda Dolgolas Nohamija.

»Za njimi!« kliče Utalisi. Nohamo se nasmehne jezno: »Ni treba! Prišli bodo sami za nami, ko bodo videli, da pod javorjem ni zavitka. Jim-Tim je videl papir v mojih rokah...«

⁷ Indijanci imajo pravljico, da je bila ptica Viporvil nekoč lepa deklica, ki je pa radi nesreče izgubila svojega ženina. Bolest jo je spremenila v ptico, ki zdaj venomer kliče ženino ime: Vahonaisa!

Bistriška: Sveti Miklavž.

ZIMA! Sneg pada, pada. Snežinke — bele zvezdice se smejejo v zraku. Druga za drugo hite, a se ne morejo ujeti. Hite, hite, padajo na zemljo in utonejo na belem plašču. Mraz je na cestah, hudo mraz na poljih, moker mraz v gozdovih... Molk skrivnostne zime ovija svet. Rahlo veselje zimskih skrivnosti rdi ličeca otrok, užiga očesca v drobnih obrazcih. Skrivnost zime — dobri sveti Miklavž!

Večer je. V temno senco noči se topi vas, luči se prižigajo, ogenj veselo objema polena v peči. Ob gorke peči so gorke misli, gorke besede, gorka srca... Peč greje ljubo in mehko. Otroci ljubo in mehko čebļajo.

»Kdaj pride sveti Miklavž, mama,« vprašuje Nežika, otrok štirih let.

»Nocoj pride, nocoj, ljubi otroci! Iz zlatih nebes do ubogih zemljanov.«

Otroci strme, usta so odprta, pričakovanje trepeče na rdečih vročih ličkih.

»Samo tihi morate biti,« pravi mama, »da ga z vpitjem in ropotanjem ne preženete!« Otroci kimajo.

V sobi je tema: od peči lije sladka svetloba v pramenih. Bele vile vstajajo po sobi in plešejo svoj čudežni ples. Zeleni škrateljni se poredno družijo z rogački. Zaklete žene in kraljične vstajajo pred otroškimi očmi. Zunaj trepeče noč, v sneženem objemu rojena. V sobi je vse svetlo, vse pravljичno srebrno. Otroci čakajo svetega Miklavža, otroci drhte v pričakovanju nebeških darov.

Zvon poje k večerni molitvi. Tiho se sklanjajo drobne glavice k mami, pobožno se spajajo ročice v molitev: »Pridi sveti Miklavž, pridi, prinesi, a ne pozabi na mamo!«

»In tudi ne pozabi na sosedovega Rokca: nima več mamice, da bi pisala ljubemu Miklavžu — pa prosim jaz zanj,« moli najstarejša deklica Boža, ki hodi letos že v prvi razred.

Večerno zvonjenje sanjavo umira. Zunaj je trda noč, trd mraz.

Govorjenje bi se vleкло še dolgo in dolgo, da ni prišla sosedova mama po Majdiko, Božo, Janka in Milico. Domača dva: Nežika in Markec sta nastavila po svoji mizici bele pehare za Miklavža, voščila sladko noč, opravila svojo večerno molitev in mehko zaspala...